

Eğitim Sisteminin Girişimcilik Davranışı Üzerindeki Etkisi: Finlandiya Örneği

Kurtuluş Yılmaz GENÇ^{1*+}

¹I.İ.B.F. İşletme/ Giresun Üniversitesi, Giresun, Türkiye

*Sorumlu Yazar: kyilmazgenc@gmail.com

+Sunucu: kyilmazgenc@gmail.com

Sunum/Bildiri Türü: Sözlü/ Tam Metin

Özet – Bu çalışmanın amacı, girişimcilik ve eğitim arasındaki ilişkiyi belirlemek, girişimci niteliklere sahip bir toplum oluşturabilmek için nasıl bir eğitim bir sistemi oluşturulması gerektiğini Finlandiya modelinden hareket ederek ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Finlandiya'ya bir ziyaret gerçekleştirilmiş ve gözlemlerde bulunulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen temel bulgu, girişimciliğin gelişmiş olduğu ya da girişimcilik davranışının güçlü bir şekilde ortaya çıktığı ülkelerde, esnek, öğrenci odaklı, öğrenci merkezli, yaşamla bütünleşmeyi esas alan, adil, eşitlikçi, yaşayarak öğrenmeyi öne çıkaran bir eğitim sisteminin uygulandığıdır. Girişimcilikte öne çıkan ülkelerde, çocukların bir baskı hissetmeden eğitim almaları sağlanmakta, onların okulu sevmeleri, bilginin yaşamın içinde olduğu gerçeğini tam olarak algılamaları yönünde eğitim politikaları uygulanmaktadır. Finlandiya ve diğer Nordik ülkeler örneğinde, okulda her türlü ayrımcılık ve rekabet ortadan kaldırılmaktadır. Öğrencilerin bir rekabet hissetmeden, birbirleriyle yarışmadan birlikte yaşamaları öğretilmektedir. Diğer taraftan, girişimciliğin gelişmiş olduğu ülkelerde araştırmacı sayısının toplam nüfusa olan oranı da yüksektir. Bilgi düzeyi, yaratıcılığı, yenilikçiliği, dolayısıyla girişimciliği güçlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler – Girişimcilik; Eğitim; Finlandiya, Kalkınma, Yenilik.

I. GİRİŞ

Girişimcilik, ülkelerin kalkınmasında temel etkenlerden biridir. Genel olarak bakıldığında, Dünya'da, girişimcilik düzeyi yüksek olan ülkeler aynı zamanda kalkınmış ülkelerdir. Diğer taraftan, bu iki değişken arasında karşılıklı ilişki vardır. Öyle ki, ülkelerin gelişmişlik düzeyi artınca girişimcilğe verdikleri destek de artmaktadır. Bu destek, doğrudan finansal destek şeklinde olabildiği gibi, toplumsal kültürün girişimciliği öne çıkaracak şekilde dönüştürülmesi şeklinde de olabilmektedir. Bu çerçevede, kültürün dönüştürülmesinde, girişimciliğin saygınlığının vurgulanması, girişimcilerin topluma olan katkılarının sürekli olarak gündemde tutulması, girişimcilik ödülleri verilmesi, karşılıklı saygıya dayalı bir toplumsal yapının oluşturulması, eğitim sisteminin girişimciliği destekleyecek şekilde yapılandırılması ve doğrudan girişimcilik eğitimleri verilmesi şeklinde gerçekleşebilir. Aynı zamanda, devletler ve sivil toplum kuruluşları, girişimciliği güçlendirecek araştırma merkezleri kurabilirler.

Finlandiya'da ve Nordik ülkelerde girişimcilik çok gelişmiştir. Bu ülkeler, refah düzeylerini esas olarak girişimcilik faaliyetlerinin yetkinliğine borçludurlar. Finlandiya, İsveç, Norveç, İzlanda ve Danimarka uygulamaları ya da modelleri incelendiğinde görülecektir ki, bu ülkelerde girişimciliğin başarısı ile toplumsal kültürün girişimciliği desteklemesi arasında doğrudan yüksek düzeyli

ilişki vardır. Kendilerine özgü bir demokrasi uygulamaları olan bu ülkelerde, demokratik, katılımcı, bütünleştirici uygulamalar ailede başlamakta, okulda devam etmektedir. Okullar, demokrasinin ve katılımcılığın en ileri örneklerinin görüldüğü yerlerdir. Demokratik, katılımcı, baskıcı olmayan bir kültürün yaygınlaştırılması okullar aracılığıyla olmaktadır. Öğrencilerin okulu kendi evleri gibi hissetmesi sağlanmakta, öncelikli olarak okul öğrenciye sevdirmektedir. Örneğin, öğrenciler okula ayakkabılarını çıkararak girmekte, okulun mutfağında kendi yemeklerini hazırlayabilmektedirler. Öğretmenler, bir öğretici oldukları kadar da birer yönlendiricilerdir. Her türlü ayrımcılığın reddedilmesinin gerekliliği okullardaki uygulamalarla özellikle vurgulanmaktadır. Zekâ düzeyi ne olursa olsun, öğrencilerin gruplandırılması söz konusu değildir. Yetenek düzeyi daha sınırlı olan öğrenciler de diğerleri ile aynı sınıflarda eğitim-öğretim görmekte, eğer gerek duyuluyorsa onlara ek eğitim hizmeti de sunulmaktadır.

Girişimcilik, yaratıcılığı, risk almayı, kendine güveni ve güçlü bir kişiliği gerektirir. Finlandiya'da ve diğer Nordik ülkelerde, okul içindeki uygulamalarda öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşlerine de başvurulmaktadır. Örneğin, eğitim-öğretim müfredatı, öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşlerine de açıktır, onlar da müfredatın içeriğinin ne olması gerektiği konusunda fikirlerini söyleyebilmektedirler ve bu dikkate alınmaktadır. Yine bu ülkelerde, aile içerisinde

kötü davranışa maruz kalan çocuklar, derhal devlet korumasına alınmaktadır. Bir anlamda, bireye saygı devlet güvencesindedir.

Dünya’da refah sıralamasında önde gelen ülkeler arasında bulunan Finlandiya ve diğer Nordik ülkeler, araştırma ve geliştirmeye büyük kaynaklar ayırmaktadırlar. Bu ülkelerde araştırma geliştirmeye ayrılan kaynağın Gayri Safi Milli Hasıla’ya olan oranı Dünya ortalamasının çok üzerindedir. Dolayısıyla, bu ülkelerde, araştırmacı sayısı da çoktur. Toplam araştırmacı sayısının nüfusa oranı bakımından bu ülkeler Dünya’da üst sıralardadır. Finlandiya, Dünya’da toplam araştırmacı sayısının nüfusa oranı bakımından en önde gelen ülkelerden biridir.

Araştırma ve geliştirmeye verilen önem, bu alandaki başarı girişimciliği hem doğrudan hem de dolaylı olarak desteklemektedir. Araştırma ile bilgi elde edilmekte, geliştirme ile de bilgi uygulamaya, üretime aktarılmaktadır. Yaratıcılık ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan yenilik girişimciliğin ana bileşenlerindedir. Araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile ortaya çıkan yenilik, yeni işletmelerin kuruluşunu kolaylaştırmaktadır. Böylece, girişimcilik faaliyetleri artmaktadır. Diğer taraftan, artan girişimcilik faaliyetleri toplam ulusal geliri artırmakta, toplam istihdam artmakta, talep artmakta, devletin vergi gelirleri yükselmekte ve böylece, devlet de girişimcilere daha çok teşvik verebilmektedir.

Bu çalışmada, öncelikli olarak girişimcilik kavramı üzerinde durulmaktadır. İkinci olarak, girişimcilik eğitimi ve girişimcilik-eğitim ilişkisi ele alınmıştır. Sonra, Finlandiya’da girişimcilik eğitimi başlığı vardır. Çalışma, sonuç ve öneriler ile sonlanmaktadır.

II. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI

Bir mal ya da hizmet üreten ekonomik ve teknik birimler işletme olarak tanımlanmaktadır [1], [2]. Kar amacı güden, bir riske dayalı olarak kurulan, yenilikçi, fırsatları değerlendirmeye dayalı işletmelere girişim denir. Dolayısıyla, her girişim bir işletmedir ancak, her işletme bir girişim değildir.

İşletmeler eğer kar amacı güdüyorlarsa girişim olarak adlandırılabilirler. Dolayısıyla, sosyal amaçla kurulmuş örgütler, toplumsal ihtiyaçları karşılarken kar amacı olmayan kamu kurum ve kuruluşları girişim olarak nitelendirilemez. Ancak, özel sektör kuruluşları ile piyasada rekabet eden, kar amacı güden kamu kurumları girişim ya da teşebbüs olarak nitelendirilebilirler.

İşletmeler, eğer riske dayalı olarak kurulmuşlarsa girişim olarak nitelendirilebilirler. Bu noktada, yaşamın bütün alanlarının riskler içerdiği savunulabilir. Ancak, girişimler, kar elde edemedikleri takdirde varlıklarını sürdüremeyecek kuruluşlardır. Bu kurum ya da kuruluşların karşı karşıya oldukları temel risk ya da tehlike, onları kurmak ve geliştirmek için harcanan, ortaya konulan sermayeyi kaybetme olasılığıdır. Kuşkusuz, bu olasılık ne kadar

yüksekse risk de o kadar yüksektir. Girişimler, riski azaltmak ya da riskin gerçekleşme olasılığını düşürmek için etkili çevre analizleri yapıp önlemler almalıdırlar.

Girişim niteliği taşıyan işletmelerin diğer bir ortak ve temel özelliği yenilikçi olmalarıdır. Ticarileştirilebilen yaratıcılık olarak tanımlanabilecek yenilikçilik, günümüzün yüksek rekabet ortamında ayakta kalabilmek için temel kaynaklardan biri olarak ifade edilebilir. Yenilikçilik, kapsam olarak oldukça geniştir. Birçok faaliyet yenilikçilik kapsamında değerlendirilebilir. Basit icattan herhangi bir işletme fonksiyonunda ortaya çıkabilecek her türlü değişiklik, eğer katma değer yaratıyorsa yenilikçilik olarak adlandırılabilir. Bu çerçevede, yönetim, pazarlama, tedarik, üretim, muhasebe, finansman, halkla ilişkiler, araştırma-geliştirme gibi işletmecilik fonksiyonlarında ortaya çıkan para kazandıran değişiklikler, yaratıcılık uygulamaları yenilik olarak nitelendirilebilir. Para kazandıran ya da müşterinin para ödemeye hazır olduğu yaratıcılık uygulamaları yenilik olarak adlandırılmaktadır. Yenilik kavramının kapsamı çok geniştir. Örneğin, bir şehirde bulunmayan bir işletmecilik şeklini o şehre getirmek de bir yeniliktir. Turizm işletmeciliği açısından ele alındığında, farklı uygulamaları bir il’e taşıyarak turizm işletmeciliği yapmak da bir yeniliktir. Örneğin, belli bir ülkeden gelen turistleri daha çok memnun edebilmek için o ülkenin kültürünü, ekonomik yapısını, mutfağını-yemeklerini, insanların diğer beklentilerini araştırıp bu beklentiler çerçevesinde işletmecilik uygulamaları ilk kez yapılıyorsa, bu da bir yeniliktir.

Girişimciliğin diğer bir önemli boyutu fırsatların değerlendirilmesidir. Girişimci, fırsatları değerlendirerek öne çıkabilir. Girişimciliğe ilişkin fırsatları belirlerken aşağıdaki sorular sorulabilir:

- Mevcut durum nedir?
- İnsanlar neye en çok ihtiyaç duymaktadırlar?
- Hangi ürünlerle insanlar yönlendirilebilir?
- İnsanlara talep edebilecekleri hangi ürünleri sunabilirim?
- Üretebileceğimiz hangi mal ve hizmetleri insanlar talep edebilir?
- Başka ülkelerde olup da benim ülkemde olmayan mal ve hizmetler hangileridir?
- Başka ülkelerde olup da belli bir ülkede olmayan mal ve hizmetler hangileridir?
- Başka şehirlerde olup da belli bir şehirde olmayan mal ve hizmetler hangileridir?
- Yöresel ürünler nelerdir ve nasıl pazarlanabilir?
- Güncel yenilikler nelerdir?
- Üniversitelerin gerçekleştirdiği yenilik uygulamaları nelerdir?
- Diğer işletmelerin ihtiyaç duyduğu ürünler nelerdir?
- Yurtdışından alınan hangi mallar ülkemizde üretilir?
- Hangi ürün grubu için tamamlayıcı ya da ikame ürünler gereklidir?

Toplumların gelişmesi için hayati bir önemde olan girişimcilik faaliyetleri devletler, sivil toplum örgütleri ve diğer birey veya unsurların destekleriyle gerçekleştirilebilmektedir. Ülkelerin ilerlemesinde, refahın

artmasında esas bir unsur olan bu faaliyet, ekonomik istikrarın temel unsurlarının kurulup gelişimini ve sürekliliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

Kurulan her bir işletme en azından bir kişi için istihdam olanağı yaratacaktır. Her bir yeni işletme ülkede toplam gelirin artmasına katkıda bulunacak, bu da talebin artmasını sağlayacaktır. Talebin artması üretimi daha da artıracak, üretimin artması da istihdamın yükselmesi ile birlikte gerçekleşebilecektir. İstihdamın ve üretimin artması geliri daha da artıracak, bu da toplam talep düzeyini yine yükseltecektir. Bu olumlu döngü giderek ekonominin büyümesini, devletin vergi gelirlerinin artmasını sağlayacaktır. Vergi gelirlerinin artışı da devletin daha kaliteli hizmet sağlaması, girişimciliği de olumlu etkileyecek şekilde alt yapının güçlendirilmesi sonuçlarını ortaya çıkaracaktır. Girişimcilik faaliyetlerinin başarılı şekilde sürdürülmesi, ekonominin büyümesi, istihdamın artışı devletin doğrudan desteklemek zorunda kalacağı insanların sayısını azaltacak, bir başka ifadeyle üzerindeki yükü hafifletecektir. İşte bu nedenlerle devletler, girişimciliği teşvik etmekte, doğrudan para desteği, altyapı desteği ve vergi indirimi gibi dolaylı katkılarla girişimciliğin geliştirilmesi yönünde politikalar uygulamaktadırlar.

Girişimcilik eğilimi değişik nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Girişimcilik eğitimlerine katılanların durumu incelendiğinde bağımsız, kimseden talimat almadan çalışabilme arzusu, belli bir konuda bilgi sahibi olmak, para kazanmak ya da çok para kazanmak, saygınlığı artırmak, yapılabilecek başka bir işin olmaması, teşviklerin cazipliği, gibi nedenler insanları girişimciliğe yönlendirebilmektedir.

Girişimcilik aynı zamanda çevresel etkilere çok açık olan bir konudur. Girişimcilik davranışı, çevresel koşullardan etkilenmektedir. Çevrenin girişimciliği teşvik eden unsurları, eğitim sistemi, liberal bir ortam ve kültür, girişimcinin toplum nezdindeki saygınlığı da girişimciliğin ortaya çıkmasında etkilidir.

Türkiye’de girişimcilik kursları, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, var olan işletme ya da girişim eksikliğini ortadan kaldırmak, toplumun ihtiyaçlarını karşılanması amacıyla devlet tarafından teşvik edilmektedir. Bir ‘devlet kapitalizmi’ uygulaması örneği olarak, devlet kendi kuruluşlarıyla temel ihtiyaçların bir kısmını karşılama yoluna giderken, daha fazlası için de bir özel sektörün ortaya çıkması ve başarılı olması için teşviki bir ulusal politika durumundadır.

Buna göre, ilk olarak ilgili ulusal ve uluslararası literatür ortaya konacaktır (ör.: [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16]).

Girişimcilik Kuramları

Girişimcilikle ilgili farklı kuramlar, farklı yaklaşımlar vardır. Bu kuramlar, girişimcinin ve girişimciliğin nasıl ortaya çıktığına odaklanılmışlardır. Her ne kadar farklı kuramlar ve farklı yaklaşımlar olsa da bunların birbirlerini reddetmediği, tersine birbirlerini tamamladıkları, konuyu farklı boyutlarıyla ele aldıkları gözlemlenmiştir. Diğer

tarafından, bilimin, özellikle sosyal bilimlerin farklı alanlarındaki yaklaşımların ya da kuramların, disiplinlerarası bir yaklaşımla birleştirilebildikleri, belli bir konuya uyarlanabildikleri de açıktır. Girişimcilikle ilgili başlıca yaklaşımlar şunlardır:

- Kişilik Özellikleri Yaklaşımı;
- Bilişsel Yaklaşım;
- Girişimsel Niyet Yaklaşımı;
- Beşeri Sermaye Yaklaşımı.

Kişilik Özellikleri Yaklaşımı

“Kişilik özellikleri yaklaşımı”, girişimci tavrın ve girişimciliğin ortaya çıkışında kişilik özelliklerinin belirleyici olduğuna vurgu yapan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, girişimcilerin kendilerine özgü özellikleri vardır ve bu özellikler onları girişimci kıldığı gibi diğer insanlardan da farklı kılar [17], [18], [19]. Bu çerçevede, girişimciler birbirlerine benzer özelliklere sahiptirler ve birbirlerine benzer davranışlar sergilerler.

Kişilik özellikleri yaklaşımına göre, girişimcilerde en çok görülen ortak özellikler şunlardır: Kontrol odaklılık, başarı ihtiyacı, risk alma eğilimi, saygınlık ihtiyacı, kararlılık, kendine güven, bağımsızlık arzusu, amaç odaklı olma, çalışkan olma, sorun çözebilme, dürüstlük, sorumlulukla hareket edebilme, atılcılık, insan ilişkileri becerisi, akılcı düşünebilme, sosyal sorumluluk davranışına sahip olmadır.

Bilişsel Yaklaşım

Girişimciliğe “bilişsel yaklaşım”, bireyleri girişimci kılan özelliklerin zihinsel oluşumunun kaynaklarını ortaya çıkarmaya odaklanmıştır. Bu yaklaşım, girişimcilerin işletmelerini kurmalarında ve onu büyütmelerinde zihinsel modellerden nasıl yararlandıklarını araştırır. Bu çerçevede, girişimcilerin algılarının, hafızalarının, zihinsel şemalarının, eğilimlerinin, bilişsel mekanizmalarının, niyetlerinin ve dış çevrenin zihinde temsil edilmesinin davranışları nasıl ve hangi etkilediği sorusunun yanıtları aranır [20], [21], [22], [19].

Bilişsel yaklaşıma göre, girişimciliğe, objektif gerçekliklerden çok bireylerin algıları yön verir. Bireyler, fırsatları ve riski zihinlerinde kurgularlar. Bu nedenle, algı ve diğer bilişsel unsurlar fırsatların değerlendirilmesi ve risklerin algılanması için son derece önemlidir. Buna göre, girişimciler, girişimci olmayanlara göre, bilişsel süreçleri bakımından farklılık gösterirler.

Girişimsel Niyet Yaklaşımı

Bu yaklaşım girişimsel niyetin nasıl ortaya çıktığını bulmaya odaklanır. Buna göre, bireysel ve bağlamsal şartlar, girişimsel niyetlerin oluşumu sürecinde akılcı ve sezgisel düşünme sistemi ile etkileşim içerisine girer ve böylece girişim olarak ifade edilen örgüt ortaya çıkar. Bağlamsal şartlar, bireyin sosyal, politik ve ekonomik koşullarından, bireysel şartlar ise bireyin özgeçmiş, kişiliği ve yeteneklerinden oluşur. Yeni girişim başlatma niyeti, akılcı, analitik, nedensel düşünme süreci ile sezgisel, sonuç odaklı

düşünme sürecinin bir sonucudur. Girişimsel niyet, zamanla, girişimsel davranışa dönüşmektedir. Davranışsal niyet kaynağını tutumlardan alır [23], [19].

Beşeri Sermaye Yaklaşımı

Girişimciliğe “beşeri sermaye yaklaşımı”, bilgi, beceri ve yeteneğin girişimcilikteki önemini ele alır. Bu kurama göre, başkalarına göre daha yüksek düzeyli girişimcilik bilgi, beceri ve yeteneğine sahip olan bireyler, girişimcilikte daha yüksek başarıya sahip olacaklardır [24], [19].

Beşeri sermaye kuramı, bireyin sahip olduğu bilgi, beceri ve yeteneğin ekonomik ve sosyal başarıdaki önemini vurgular. Bilginin iki temel kaynağı alınan eğitim ve yaşananlardır (deneyimlerdir). Sahip olunan bilgi, beceri ve yetenek ne kadar farklı, değerli ve kolayca ikame edilmeyen ya da taklit edilemeyen nitelikte ise, bu unsurlara dayalı olarak rekabet üstünlüğü elde etmek de o kadar kolay olacaktır. Beşeri sermaye, bireylerin okul ve staj dönemlerinde, iş yaşamlarında ve diğer deneyimlerinden elde edilebilir.

Bireylerin öğrenme kapasiteleri, mal ve hizmet üretiminde yer alan diğer kaynaklarla karşılaştırılabilir bir değere sahiptir [25]. Bu nedenle de, beşeri sermaye, girişimciliğin ortaya çıkmasında ve sürdürülebilirliğinde son derece önemlidir.

III. GİRİŞİMCİLİK – EĞİTİM İLİŞKİSİ

Girişimcilik, Dünya’da ekonomik gelişmenin en önemli kaynaklarından biridir. Ülkelerin gelişme düzeyleri ile girişimcilik düzeyleri arasında olumlu bir doğrusal ilişki olduğu iddia edilebilir. Bu nedenle, girişimciliğe katkıda bulunan süreçler çok önemlidir. Eğitim, girişimciliğe katkıda bulunan en önemli unsurlardan biridir. Girişimciliğin gelişmesine katkıda bulunan eğitim iki şekilde olabilir: Doğrudan girişimcilik eğitimi ve genel eğitim.

Girişimcilik eğitiminin tarihi yüzyıl öncesine kadar gitmektedir. Özellikle iddia edilebilir ki, girişimcilik eğitimi tarihi ne kadar geçmişe gidiyorsa ülkenin sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi de o kadar yüksektir. Diğer taraftan, aynı şekilde, girişimciliği destekleyen bir eğitim sistemine sahip olma da ülkenin ekonomik kalkınma düzeyi ile doğrudan ilişkili olacaktır.

Türkiye’de, devlet üniversiteleri ve vakıf üniversitelerinde okutulan dersler, liselerde verilen girişimcilik dersleri ve Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeleri Destekleme ve Geliştirme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) öncülüğünde verilen girişimcilik eğitimleri ile toplumun girişimci nitelikler kazanması yönünde bir çaba söz konusudur. Türkiye’de, girişimciler için destek politikaları 1920’lerde başlamış olmasına rağmen, doğrudan girişimcilik eğitimlerinin tarihi bu kadar eski değildir. Türkiye’de, girişimcilikle ilgili ilk eğitim kurumları 1960’larda kurulmuştur. Buna göre, girişimcilik eğitimi ile ilgili faaliyetler de bu yıllarda başlamıştır. Günümüzde, Türkiye’de 200 dolayında üniversite ve yine yaklaşık bu sayıda iktisat ya da işletme fakültesi vardır. Bu fakültelerde zorunlu ya da

seçmeli girişimcilik dersleri vardır. Diğer taraftan, özellikle mühendislik fakültelerinde de zorunlu ya da seçmeli girişimcilik dersleri vardır. Diğer taraftan, devletin belli bir kurumunun (KOSGEB) öncülüğü ve denetiminde, girişimci adaylarının beceri, yetenek ve bilgi düzeylerini yükseltmeye ve aynı zamanda girişimcilik konusunda toplumsal farkındalık yaratmaya dönük kurslar düzenlenmektedir. Aynı zamanda, bu girişimcilik eğitimi programlarına katılmak, yeni işletme kurma konusunda devletin finansal desteğini sağlamak için bir zorunluluktur.

Üniversitelerin, öğrencilerin girişimci bir kimlik kazanmalarında önemli bir rolü vardır [26]. Gery ve arkadaşları (2008), akademik eğitim, öğrencilerin kendi işletmelerini kurmaları konusundaki ilgi ve güdülenmeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Günümüzde, birçok üniversite öğrencisi için, mezuniyet sonrasında girişimci olmak, ortak bir amaçtır [27]. Bu, ekonomideki ve emek piyasasındaki koşulların sonucudur. Diğer taraftan, üniversiteler, mezunlarının bilgilerini ve yaratıcılıklarını doğrudan kendi işlerinde kullanmalarını isterler. Bu, yeni mezunların topluma kalburüstü katkılarının bir kaynağı olabilir.

Girişimcilik eğitimi konusunda, bu başlığı kapsamlı bir literatür vardır [28], [29], [30], [31], [32], [33], [34], [35], [36], [26].

Girişimci adaylarının öğrenme öncelikleri şunlar olabilir [28]:

- Finansal kaynaklar kaynakların sağlanması;
- Finansal kaynakların kullanımı;
- Finansal büyüme;
- İşletme değerinin yükseltilmesi;
- Ödeme, ücret, tazminat ile ilgili sorunlar;
- İşe alma;
- Eğitim;
- Büyüme konusunda güdüleme;
- Sürekli değişen iş çevresine uyum;
- Pazarlama;
- Müşteri ilişkileri;
- Halkla ilişkiler;
- Yönetim ve organizasyon dinamikleri;
- Süreçte ortaya çıkabilecek sorunlar ve engeller.

Girişimcilik, risk alma, yaratıcılık, yenilik ve fırsatları değerlendirme içerecek şekilde, bir işletmeyi kurmak ve değerlendirmek şeklinde tanımlanabilir. Girişimcilik insanın refahı ve zenginliği için anahtar bir faaliyet olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede, girişimcilik dersleri ve girişimcilik kurslarını bilimsel temelde başlatıp sürdürmek için tüm Dünya’da yoğun çabalar vardır. İlk işletmecilik okulunun 1890’da Pensilvanya Üniversitesi’nde Whartoon Okulu olarak kurulmasından ve ilk girişimcilik sınıfının 1947’de Harvard Üniversitesi’nden bu yana ilişkili faaliyetler beklentilerin ötesinde bir gelişme göstermiştir [30], [34]. Girişimcilik eğitimi konusundaki faaliyetler, dersler, kurslar, seminerler ve çalıştaylarla gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda, uygulamayı destekleyen çok sayıda kitap, dergi ve diğer yayınlar vardır. Yine, öğrenciler, girişimciler, profesörler, eğitmenler, devletler, üniversiteler, hükümetler,

özel örgütler, ticaret odaları gibi sivil toplum kuruluşları (STK) da süreçte rol alırlar. Bununla ilişkili olarak, Kaourilsky ve Walstad (1998), gençler için girişimcilik kampları kurulmasını önermektedirler. Yine, Finkle ve Deeds (2002: 617), girişimcilikle ilgili konum ve adayların artışının, okulların ve adayların ilgisini girişimcilik eğitimine yönlendiği şeklinde bir sonuç bulmuşlardır.

Okudan ve Rzasa (2006: 199), bir sınıftaki öğrencilerin görüşleri üzerinden girişimcilik eğitimlerini ele almışlardır. Yazarlar, girişimcilik eğitiminin, hedef pazarın belirlenmesi, pazarlama ve satış stratejisi, teknoloji, finansal plan, yönetim ilkeleri ve örgüt yapısını içermesi gereken iş planına odaklanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda, girişimcilik derslerinin, özerklik, yenilikçilik, risk-alma, yaratıcı düşünme, liderlik, proaktif olma ve atak olma davranışlarını güçlendirerek girişimci bir ruh vermesi gerekir. Aynı zamanda, yeni mal ve hizmetler, liderlik ve iletişim hakkında yeni düşünceler ya da bilgi bu dersler tarafından sağlanmalıdır. Üniversitelerdeki girişimcilik eğitimi, bir girişimcilik kültürünü de yansıtmalıdır. Bu kültür, derslerde, araştırmalarda, danışmanlıklarda ve diğer faaliyetlerde yansıtılmalıdır [30], [36]. Finkle ve Deeds (2001)'in işaret ettikleri gibi, bu dersleri veren örgütler kurumsallaşmalıdır.

Rasmussen ve Scheim (2006) konuyu farklı bir bakış açısından ele almışlardır. Bu yazarlar, girişimcilik derslerinin “öğretme odaklı” mı yoksa “uygulama odaklı” mı olması gerektiğini tartışmışlardır. Buna göre, beş İsviçre üniversitesinin uygulama-odaklı örneklerini, modellerini sunmuşlardır. Onlar tarafından ortaya konan örneklerde, girişimcilik eğitimi sınıfta öğretimi daha az, uygulayarak öğrenmeye daha çok yer vardır [36]. Geleneksel girişimcilik eğitimi yetersiz bulunmaktadır. Dolayısıyla, yeni yöntem, öğrencileri gerçek girişimlerle bir araya getiren durum odaklı öğretimdir. Bu süreçte, bir sektör seçerler, bir takım kurarlar ve sonraki aşamalarda sorunları çözmeye odaklanırlar. Bu şekilde, öğrenciler kendi işletmelerini kurmaya teşvik edilirler. Diğer taraftan, bu yöntem aynı zamanda öğretim faaliyetinin öğrencilere aktarılmasıdır ki, bu durum dersleri daha ilginç hale getirir [28], [29], [30], [31]. Böylece, birçok pedagojik sorundan kaçınılabilir. Bununla ilişkili olarak, Fiet (2000), derslerin içeriği hakkında öğrencilerin de görüşlerinin alındığı bir “öğrenci-katılım sistemi” önermektedirler. Bu yöntemle öğrenciler derslerde kendilerini daha iyi hissedecekler ve dersler de daha etkili olacaktır. Özellikle, Finlandiya’da bu sistem uygulanmaktadır. Öğrenciler müfredata ve derslerin içeriğine dair görüşlerini açıklayabilmektedirler. Dolayısıyla, derslerden ya da diğer eğitimlerden elde edilen tatmin süresi yükselmektedir.

Carayannis ve Diğerleri (2003: 769), Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri’nin girişimcilik eğitimi sistemlerini karşılaştırmışlar ve farklılıklardan hareket ederek birçok ilke ya da uygulama önermişlerdir:

- Bütün çocuklar yaratıcı olmaya ve olumlu, yapıcı sıra dışılığa özendirilmelidir;
- Öğrenciler, pazarın dinamikleri ve pazarın gereklilikleri konusunda bilgilendirilmelidir; Bu çerçevede, öğrenciler, bir işletme kurmanın ne kadar

önemli bir seçenek olduğu konusunda bilinçlendirilmelidir;

- Girişimciler, kendi iş hikâyelerini anlatmak için derslere davet edilmelidirler [29], [33]. Hatta, bazı potansiyel girişimciler ya da halen girişimci olanlar, öncelikli olarak diğer girişimcilerden ya da en azından benzer koşulları deneyimlemiş olan diğer bireylerden dersler almayı tercih ederler [28].
- Buna ek olarak, Carayannis ve Diğerleri (2003) aynı zamanda, üniversiteler ve liselerin ya da bir üniversite ile bir başka üniversitenin bir araya gelmesi gibi okulların dikey veya yatay birleşmesini önermektedirler.
- Diğer taraftan, işletmecilik ve mühendislik programlarının bütünleşmesi de sağlanmalıdır. Bu yolla, özellikle mühendislik öğrencileri profesyonel yaşamlarında daha yaratıcı ve daha verimli olabilirler.
- Carayannis ve Diğerleri (2003), aynı zamanda, iş kurma deneyimi için, öğrencilere kendi işlerini kurmalarında güvenli bir iş çevresini tercih etmelerini önermişlerdir.
- Yine, öğrenciler, yaratıcılık, bağımsızlık ve bireyciliğe dayanan girişimcilik açısından zengin bir çevreyle bütünleştirilebilirler.
- Yine, danışmanlar ya da danışmanlık firmaları da bu sürecin birer parçası olabilirler.
- Son olarak, öğretim elemanları ve öğrenciler, verimli çalışmalar için ilişki içerisinde olmalıdırlar.

Sexton ve Diğerleri (1997), mevcut girişimcilerin kısa, amaca ulaşma odaklı, kendi deneyimlerine dayalı bilgilerinin girişimci adaylarına ya da girişimcilğe yeni başlayanlara öğretilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yazarlar, hızlı büyüyen yazarlar için öğrenme ihtiyaçlarını araştırmışlardır. Buna göre, ilk olarak, girişimciler, neyi nasıl öğrenmeleri gerektiğini belirlemelidirler. Girişimciler, genel bilgiden çok özel bilgiye önem verirler. Diğer bir ifadeyle, onlar, ilk aşamada süreci dikkate almazlar. Dahası, girişimcilerin eğitimi ile deneyimleri arasında ve işletmelerinin büyüklüğü ile karmaşıklığı arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yine, derslerde verilen enformasyon ve bilgi, öncelikle acil gereksinimlere dönük olmalı ve girişimci adaylarını planlama sürecinde desteklemelidir. Aynı zamanda, derslerin içeriğinin pazarın ve iş çevresinin koşullarına uygun hale getirilmesi gerekir.

McMullan ve Gillin (1998)’e göre, öğrenciler, girişimcilik eğitimi programlarına bir seçme süreci ile kayıt edilebilirler. Bu süreç üç temel ölçüte dayanabilir: Geçmişteki sorumluluklar, girişimcilğe bağlılık ve yaratıcı düşünme. Açık ki, güdülenme ve hazırlık düzeyi daha yüksek olacağından, eğitim programlarının sonuçları, seçilmiş öğrenciler ya da kursiyerler ile daha yüksek olacaktır.

Kourilsky ve Walstad (1988), gençler için, özellikle kızlara yönelik “girişimcilik kampları” ya da yaz kampları önermektedirler. Girişimcilik faaliyetlerinde kadınlar ve erkekler arasında bir denge kurmak önemlidir. Kuşkusuz,

kadınlar iş yaşamında daha çok yer aldıklarında, sosyal ve ekonomik gelişme daha kolay ve daha yüksek olacaktır. Yazarlar, aynı zamanda, bu faaliyetlerin tamamlayıcı yönlendirme ve rehberlik içeren çalıştaylarla genişletilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine, başarılı girişimciler, potansiyel meslektaşlarına mentorluk yapabilirler.

Genç (2015), Türkiye’de gerçekleştirdiği araştırmasında, girişimcilik eğitime ilişkin beklentileri değerlendirmiştir. Buna göre, beklentilerin kişilerin eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Diğer taraftan, araştırmada, girişimcilik eğitimi ile cinsiyet, eğitim grupları, gelir düzeyi, ailede bir girişimcinin olup olmama durumu ve girişimcinin kimliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

IV. FİNLANDİYA’DA GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİ

Finlandiya’da girişimcilik eğitiminin iki boyutu vardır: Doğrudan girişimcilik eğitimi ve genel örgün eğitimin girişimciliği desteklemesidir. Finlandiya’da genel örgün eğitimde girişimciliği destekleyen aşağıdaki özellikler tespit edilmiştir:

- Okul ile ev yaşamının bütünleşmesi;
- Her düzeyde katılımcılık;
- Mutluluğun birlikte elde edilebileceği yönünde vurgu;
- Dokuzuncu sınıfa kadar ev ödevi verilmemesi;
- Öğrencilere okulu sevdirmeye kaygısı;
- Günlük dört saatlik ilköğretim eğitimi;
- Uzun tenffüs süreleri;
- Rehber öğretmenlerin işlevselliği;
- Üniversitelerde girişimcilik araştırma merkezlerinin varlığı;
- Öğrencilerin kendi gereksinimlerini kendilerinin karşılaması;
- Çocukların kişiliğine gösterilen üst düzeyde saygı;
- Dürüstlüğün bir temel değer olarak öğretilmesi;
- Öğrenci merkezlilik;
- Her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması;
- Sınıfların heterojen niteliğine önem verme;
- Gruplandırarak homojen sınıflar oluşturma uygulamasından özenle kaçınılması;
- Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere mutlaka ortak, genel, birlikte eğitimin de verilmesi;
- Öğrenciler arasında rekabet yaratacak durumlardan kaçınılması;
- “Spor” oyunlarında “skor”un kaldırılması;
- Öğrencilerin ve öğretmenlerin müfredatı, ders içeriğini ve gündelik faaliyetlerin içeriğini birlikte belirlemeleri;
- Meslek seçimlerinde bireysel beceri ve yeteneklere uygun yönlendirme yapılması;
- Okulların işletmelerle yakın ilişki içerisinde olması;
- Yaz kamplarının, gençlik kamplarının varlığı;
- Eğitimin temelinde nitelikli öğretmenlerin olması;
- Eğitimin devlet tarafından finanse edilmesidir.

Finlandiya eğitim sisteminin temelinde nitelikli öğretmenler vardır [37]. Finlandiya’da öğretmenler en az yüksek lisans düzeyinde eğitim almaktadırlar. Bu ülkede,

öğretmen olarak atanabilmek için bilgi testi, psikolojik test gibi seçme aşamalarından geçmek gerekmektedir. Öğretmen adaylarının, lisans öğrenimleri boyunca her yıl bir ay staj yapmaları zorunludur. Finlandiya’da, öğretmenlik en saygın meslek konumundadır. Öğretmen olabilmek oldukça zordur. Öğretmenlerin ücretleri yüksektir.

Finlandiya, uluslararası akademik değerlendirme sistemi, PISA’da hemen her yıl üst sıralarda yer almaktadır. Matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi alanlarda Finlandiya çok başarılıdır; Finlandiyalı öğrenciler üst düzeyde performans sergilemektedirler.

Finlandiya’da okullar belediyelere bağlı kuruluşlardır. Büyük şehirlerde okul müdürünü belediye seçer, müdür ise öğretmenleri atar. Bu uygulama, okullar ve toplum arasındaki bağın güçlü olmasını sağlayan unsurlardan biridir.

V. BULGULAR

Bu araştırmada elde edilen temel bulgu, girişimcilik eğitiminin hem doğrudan girişimcilik eğitimi şeklinde, hem de genel eğitimin girişimciliği destekleyecek şekilde yapılandırılmasıyla gerçekleştirilebileceğidir. Diğer taraftan, girişimcilik, bireye saygının üst düzeyde olduğu, katılımcı toplumsal yapılarda daha kolay gelişmektedir. Yine, bilim, girişimciliği destekleyecek düzeye ulaştırıldığında, bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile desteklendiğinde girişimcilik daha kolay gelişebilmektedir.

Finlandiya örneğinden hareketler, her türlü ayrımcılığın reddedildiği, katılımcı toplumsal yapılarda girişimcilik düzeyi daha yüksek olmaktadır. Finlandiya’da ve girişimcilik düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde aşağıdaki nitelikler gözlemlenmiştir:

- Öğrencilerin okulu daha çok sevmeleri yönünde uygulamalar vardır;
- Okullarda katılımcı bir yapı ya da kültür vardır;
- Öğrencilere “birlikte mutlu olma”nın önemi öğretilmektedir;
- İlkokullarda, dokuzuncu sınıfa kadar ev ödevi verilmemektedir;
- Okullarda tenffüs süreleri uzundur; günlük dört saatlik eğitimin en az 70 dakikası tenffüslere ayrılmıştır;
- Girişimcilikle ilgili yönlendirmeler ilköğretimden, ilk sınıflardan itibaren başlamaktadır;
- Finlandiya’da ve girişimcilik düzeyinin yüksek olduğu diğer ülkelerde çok sayıda girişimcilik araştırma merkezi vardır;
- Girişimcilik araştırma merkezleri, bilginin en yoğun aktarıldığı kurumlar olan üniversitelerde özellikle çok sayıda vardır;
- Bu ülkelerde bireye üst düzeyde saygı gösterilmektedir. Dolayısıyla; çocuklara da , onların kişiliğine de üst düzeyde saygı gösterilmektedir;
- Finlandiya’da okul yaşamı ile gerçek yaşam ile bütünleştirilmiştir;
- Bu ülkelerde “Yaşayarak öğrenme” ilkesi esas alınmaktadır;

- Öğrenci merkezli bir eğitim sistemi girişimcilik düzeyi arasında bir doğrusal ilişki olduğu, gözlemlere dayalı olarak iddia edilebilir;
- Her türlü ayrımcılık ortadan kaldırılmasına dönük politikalar izlenmektedir;
- Farklı özelliklere sahip çocukların birlikte eğitim almaları sağlanmaktadır;
- Farklı beceri ve yetenek düzeylerindeki çocukların aynı sınıflarda öğrenim görmekteyiz;
- Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere mutlaka ortak, genel, birlikte eğitim de verilmektedir;
- Öğrenciler arasında rekabeti artıracak uygulamalara ve yöntemler, en azından belli bir yaştan önce, bütünüyle ortadan kaldırılmaktadır;
- Çocuklara, “birlikte başarmanın mutluluğunun tadına varma” duygusu yaşatılmaktadır;
- Çocukların kendilerini özgürce ifade etmelerine olanak sağlanmaktadır;
- Meslek seçimleri ile yönlendirmelerde bireysel beceri ve yetenekler temel hareket noktasıdır;
- Okullar, mal ya da hizmet üreten diğer işletmelerle yakın ilişkiler içerisindedirler. Okullar, öğrenci ve öğretmenlerin birlikte okul ziyaretlerini rutin bir faaliyet olarak ve sıklıkla gerçekleştirmektedirler;
- Yaz dönemlerinde gençlik kampları kurulmalıdır;
- Eğitim, her aşamada devlet tarafından finanse edilmektedir;
- Öğrenciler, müfredatın oluşumuna ve derslerin içeriğine dair kararların alındığı toplantılara görüşleriyle katkıda bulunmaktadırlar;
- Öğretmenlik mesleği çok saygındır;
- Öğretmenlik mesleğine girmek çok zordur;
- Öğretmenler, müfredatın oluşumuna doğrudan katkıda bulunmaktadırlar.

VI. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu projede, girişimciliğin geliştirilmesinde eğitimin rolü ele alınmıştır. Bu çerçevede, model ülke Finlandiya’daki uygulamalar incelenmiş ve bulgular ortaya konmuştur. Bu proje çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmada elde edilen temel sonuç, girişimciliğin esnek, öğrenci odaklı, öğrenciyi merkeze alan ve ona saygı gösteren, değer veren ve onu özgür bırakan bir eğitim sistemi doğrudan ilişkili olduğu yönündeki gözlemdir. Yine, sadece doğrudan girişimcilik eğitimleri değil, genel eğitim de girişimcilik faaliyetlerini desteklemektedir. Genel eğitim de girişimcilik faaliyetleri üzerinde belirleyici etkiye sahip olabilmektedir. Bu durum, toplumsal kültürün oluşumunda eğitimin rolü ile açıklanabilir.

Finlandiya ve diğer Nordik ülkelerde uygulanan eğitim politikasının temel odağı “yaşayarak öğrenme”, “hayatın içinde yer alarak” öğrenmedir. Böyle bir eğitim sistemi ile; girişimcilik için temel olan bilgi, kendine güven, risk alabilme, yenilikçilik gibi kişilik özellikleri daha kolay kazanılabilmektedir.

Finlandiya örneğinde, girişimci bir toplum yaratabilmek için dürüstlük, bilgi, bilim, katılımcılık temelinde bir toplumsal yapı oluşturulduğu görülmüştür. Bu özellikler, gelişmiş ülkelere ve toplumlara özgüdür. Bu özellikler, aynı zamanda girişimciliği de, girişimcilik eğilimini de desteklemektedir.

Yukarıdaki ifadeler çerçevesinde şu öneriler geliştirilmiştir:

- Öğrencilerin okulu daha çok sevmeleri yönünde uygulamalar geliştirilmelidir.
- Okullarda katılımcılık artırılmalıdır.
- Öğrencilere “birlikte mutlu olma”nın önemi öğretilmelidir;
- İlkokullarda, dokuzuncu sınıfa kadar ev ödevi verilmemelidir;
- Okullarda teneffüs süreleri artırılmalıdır;
- Girişimcilik dersi temel bir ders olarak ilkokuldan itibaren okutulmalıdır;
- Girişimcilik projeleri konusunda projeler hazırlanmalıdır;
- Girişimcilikle ilgili araştırma merkezleri kurulmalıdır;
- Girişimcilik araştırma merkezlerinde her yaşta insanın katılımının sağlanabileceği faaliyetler gerçekleştirilmelidir;
- Çocukların kişiliğine saygı gösterilmesi yönünde toplum yönlendirilmelidir;
- Okul, gerçek yaşam ile bütünleştirilmelidir;
- “Yaşayarak öğrenme” ilkesi esas alınmalıdır;
- Öğrenci merkezli bir eğitim sistemi yaşama geçirilmelidir;
- Her türlü ayrımcılık ortadan kaldırılmalıdır;
- Farklı özelliklere sahip çocukların birlikte eğitim almaları sağlanmalıdır;
- Farklı beceri ve yetenek düzeylerindeki çocukların aynı sınıflarda öğrenim görmeleri sağlanmalıdır;
- Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere mutlaka ortak, genel, birlikte eğitim de verilmelidir;
- Öğrenciler arasında rekabeti artıracak uygulamalara ve yöntemler, en azından belli bir yaşta önce, bütünüyle ortadan kaldırılmalıdır;
- Çocuklara, “birlikte başarmanın mutluluğunun tadına varma” duygusu yaşatılmalıdır;
- Çocukların kendilerini özgürce ifade etmelerine olanak sağlanmalıdır;
- Meslek seçimleri ile yönlendirmelerde bireysel beceri ve yetenekler temel hareket noktası olmalıdır;
- Girişimcilik konusunda “kamu spotları” oluşturulmalı ve yaygın şekilde duyurulmalıdır;
- Başarılı girişimciler ayrıca ödüllendirilmeli, kamuoyuna tanıtılmalıdır;
- Her yıl, bir, “Yılın Başarılı Girişimcileri” kitabı yayınlanmalıdır;
- Okullar, mal ya da hizmet üreten diğer işletmelerle yakın ilişkiler içinde olmalıdır. Okullar, öğrenci ve öğretmenlerin birlikte okul ziyaretlerini rutin bir faaliyet olarak ve sıklıkla gerçekleştirmektedirler;
- Bütün illerde, yaz dönemlerinde gençlik kampları kurulmalıdır;
- Eğitim, her aşamada devlet tarafından finanse edilmelidir;

- Kültürel etkileşimin artırılması için öğrenci değişim programlarının kapsamı genişletilmelidir ve yeni değişim programları oluşturulmalıdır;
- Devlet, burs vererek daha çok öğrenciyi yurt dışına göndermelidir;
- Uluslararası girişimcilik araştırma merkezleri ile daha çok işbirliği gerçekleştirilmelidir;
- Öğrenciler, müfredatın oluşumuna ve derslerin içeriğine dair kararların alındığı toplantılara görüşleriyle katkıda bulunmalıdırlar;
- Öğretmenler, müfredatın oluşumuna doğrudan katkıda bulunmalıdırlar;
- Öğretmenlik mesleğine girmek isteyenlerde daha üst düzey nitelikler aranmalıdır;
- Öğretmenlerin ücret düzeyleri yükseltilmelidir;
- Öğretmenlerin daha da saygın insanlar olmaları yönünde onlar desteklenmelidir;
- Girişimcilik dersleri, girişimcilik uygulamasıyla bütünleştirilmelidir;
- Girişimcilik eğitimlerine, girişimcilikte başarılı ya da başarısız olmuş başarılı girişimciler de davet edilmelidir.

SOS-BAP-A-230218-75 proje numarasıyla, Giresun Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü Birimi tarafından desteklenen “Girişimciliğin Yaygınlaştırılmasında Eğitimin Önemi: Model Ülke Finlandiya’daki Uygulamalar” başlıklı projeden uyarlanmıştır.

KAYNAKLAR

- [1] A. Akdemir, İşletmeciliğin Temel Bilgileri. Bursa: Ekin Yayınevi, 2009.
- [2] İ. Mucuk, Modern İşletmecilik. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2013.
- [3] G. Ahmetoglu, F. Leutner, Chamorro-Premuzic, “EQ-nomics: Understanding the Relation Between Individual Differences in Trait Emotional Intelligence and Entrepreneurship”, *Personality and Individual Differences*, 51, 1028-1033, 2011.
- [4] G. Beaver, “Small Business, Entrepreneurship and Enterprise Development”. England: Pearson Education Limited, 2002.
- [5] T. S. Hatten, Small Business: Entrepreneurship and Beyond. USA: Prentice-Hall, Inc, 1997.
- [6] A. İrmiş, I. Durak, L. Özdemir, “Girişimcilik Kültürü: Anadolu Girişimciliğinden Örnekler”. Bursa: Ekin Yayınevi, 2010.
- [7] C. Kahya, I. K. İmamoğlu, “Sosyo-Demografik Özellikler ve Girişimcilik İlişkisinin Yerel Kalkınma Bağlamında Değerlendirilmesi (Bayburt İli Örneği)” *Akademik Bakış Dergisi* (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi), 38, 1-14, 2013.
- [8] A. T. Karabulut, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerini ve Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 26(1), 331-356, 2009.
- [9] J. Lee, “Impact of Culture on Entrepreneurship”, *AAM Journal*, 4(2), 1-22, 1999.
- [10] W. L. Megginson, M. J. Byrd, L. C. Emeritus Megginson, “Small Business Management: An Entrepreneur’s Guidebook”. Third Edition. USA: Irwin McGraw-Hill, 2000.
- [11] T. Müftüoğlu, T. Durukan, Girişimcilik ve KOBİ’ler. Ankara: Gazi Kitabevi, 2004.
- [12] I. Stefanovic, L. Rankovic, S. Prokic, “Entrepreneurs’ Motivational Factors: Empirical Evidence from Serbia”, *Serbian Journal of Management*, 6(1), 73-83, 2011.
- [13] E. Taşkın, “Başarılı Girişimcilerin Ortak Özellikleri. Girişimcilik ve KOBİLER: Kavramlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Editör: Prof. Dr. B. Zafer Erdoğan; içinde. Bursa: Ekin yayınevi, 2012.
- [14] A. Tiryaki, “İktisat Teorisinde Girişimcilik. Girişimcilik ve KOBİLER: Kavramlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. Editör: Prof. Dr. B. Zafer Erdoğan; içinde. Bursa: Ekin yayınevi, 2012.
- [15] M. Uluköy, C. Demireli, V. Kahya, “KOSGEB Girişimcilik Kurslarına Katılan Katılımcıların Girişimcilik Profiline Yönelik Bir Alan Araştırması”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2), 79-96, 2013. www.marmaragirisim.com
- [16] R. P. Veccio, “Entrepreneurship and Leadership: Common Trends and Common Threads”, *Human Resource Management Review*, 13, 303-327, 2003.
- [17] W. B. Gartner, “Who is an Entrepreneur? Is the Wrong Question?”, *American Journal of Small Business*, 12(4), 11-32, 1988.
- [18] W. D. Naffziger, S. J. Hornsby, F. D. Kuratko, “A Proposed Research Model of Entrepreneurial Motivation”, *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 18(3), 29-41, 1994.
- [19] R. K. Uygun, “Girişimcilik Teori ve Uygulamaları”, Birinci Baskı. Bursa: Ekin Yayınevi, 2016.
- [20] R. A. Baron, “Cognitive Mechanisms in Entrepreneurship: Why and When Entrepreneurs Think Differently than Other People”, *Journal of Business Venturing*, 13(4), 275-294, 1998.
- [21] R. A. Baron, “The Cognitive Perspective: A Valuable Tool for Answering Entrepreneurship’s Basic Why Question”, *Journal of Business Venturing*, 19 (29), 221-239, 2004.
- [22] R. K. Mitchell, L., Busenitz, T. Lant, P. P. McDougall, E. A. Morse, B. J. Smith, “Toward a Theory of Entrepreneurial Cognition: Rethinking the People Side of Entrepreneurship Research”, *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 27(2), 93-104, 2002.
- [23] P. Westhead, D. Ucbasaran, M. Wright, “Differences between Private Firms Owned by Novice, Serial and Portfolio Entrepreneurs: Implications for Policy Makers and Practitioners”, *Regional Studies*, 37(2), 187-200, 2003.
- [24] G. S. Becker, “Human Capital”, The National Bureau of Economics Research, İkinci Baskı, New York, Amerika Birleşik Devletleri, 1975.
- [25] R. Lucas, “On the Mechanics of Economic Development”, *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42, 1988.
- [26] N. Yelkikalan, A. Akatay, H. M. Yıldırım, Y. Karadeniz, C. Köse, Ö. Koncağül, E. Özer, “Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 51-59, 2010.
- [27] E. A. Rasmussen, R. Sorheim, Action-Based Entrepreneurship Education. *Technovation*, 26, 185-194, 2006.
- [28] D. L. Sexton, N. B. Upton, L. E. Wacholtz, P. P. McDougall, Learning Needs of Growth-Oriented Entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*, 12, 1-8, 1997.
- [29] M. L. Kourilsky, W. B. Walstad, “Entrepreneurship and Female Youth: Knowledge, Attitudes, Gender Differences, and Educational Practices”, *Journal of Business Venturing*, 13, 77-88, 1998.
- [30] W. E. McMullan, L. M. Gillin, “Industrial Viewpoint – Entrepreneurship Education”, *Technovation*, 18 (4), 275-286, 1998.
- [31] J. O. Fiet, “The Pedagogical Side of Entrepreneurship Theory”, *Journal of Business Venturing*, 16, 101-117, 2000.
- [32] T. A. Finkle, D. Deeds, “Trends in the Market for Entrepreneurship Faculty”, 1989 – 1998. *Journal of Business Venturing*, 16, 613-630, 2001.
- [33] E. G. Carayannis, D. Evans, M. Hanson, “A Cross-Cultural Learning Strategy for Entrepreneurship Education: Outline of Key Concepts and Lessons Learned From a Comparative Study of Entrepreneurship Students in France and the US”, *Technovation*, 23, 757-771, 2003.
- [34] J. A. Katz, “The Chronology and Intellectual Trajectory of American Entrepreneurship Education, 1876 – 1999”, *Journal of Business Venturing*, 18, 283-300, 2003.
- [35] G. E. Okudan, S. E. Rzasa, “A Project-Based Approach to Entrepreneurial Leadership Education”, *Technovation*, 26, 195-210, 2006.
- [36] E. A. Rasmussen, R. Sorheim, “Action-Based Entrepreneurship Education”, *Technovation*, 26, 185-194, 2006.
- [37] A. Özdemir, “Bütün Öğrencilerin Okulu Finlandiya Okulları”, *İnformel Ortamlarda Araştırmalar Dergisi* (İOA), 2(1), 59-91, 2017.